

27.3.2006

3797/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

ESITUTKINNAN LOPETTAMISPÄÄTÖKSEN PERUSTELUT

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Tasavallan presidentin kansliasta oikeusasiamiehelle 12.12.2005 siirretyssä kirjeessään muun muassa Kokkolan poliisin ja Kokkolan käräjäoikeuden menettelyä. Kantelija katsoi etenkin poliisin syyllistyneen rasismiin häntä ja hänen perhettänsä kohtaan. Tämä oli kantelijan mukaan ilmennyt muun muassa poliisin haluttomuutena tutkia hänen tekemiään rikosilmoituksia.

- - -

3 RATKAISU

3.1
Poliisin menettely Halpa-Hallissa sattuneen tapahtuman tutkinnan yhteydessä vuonna 2003

3.1.1
Esitutkintakynnyksen ylittymisen arvioimisesta

Kantelija oli tyytymätön siihen tapaan, jolla poliisi oli toiminut hänen tehdessään rikosilmoitusta Halpa-Hallin työntekijästä.

Tänne on hankittu jäljennökset puheena olevaan tapaukseen liittyvästä poliisin asiakirja-aineistosta. Tapahtumatietojen mukaan kantelija oli ollut vaimonsa ja lastensa kanssa ostoksilla Halpa-Hallissa, jossa oli asiakkaille ollut tarjolla maistiaisia. Yhden kantelijan lapsista otettua maistiaisia kaupan työntekijä oli ottanut maistiaistarjottimen pois hänen ulottuviltaan. Kuulustelussa kyseinen työntekijä oli kertonut, että kyseinen lapsi oli jo ottanut tarjolla olleita leipäpaloja kourallisen tavoitellen niitä vielä lisää, minkä vuoksi hän oli katsonut lapsen jo saaneen maistiaisia riittävästi.

Tutkinnanjohtajan 26.7.2003 tekemän päätöksen mukaan asiassa ei ollut tapahtunut rikosta, eli Halpa-Hallin työntekijä ei ollut jättänyt palvelematta jotakuta tai asettanut jotakuta ilmeisen eriarvoiseen asemaan tai muita olennaisesti huonompaan asemaan laissa määritellyillä syillä.

Totean ensinnäkin, että esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Toisaalta, jos jostain tapahtumasta saatavissa olevien tietojen perusteella ei ole syytä epäillä rikosta, ei esitutkintaa saa toimittaa.

Syytä epäillä -kynnystä voidaan kuvata siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Pelkkä poliisille tehty rikosilmoitus tai tutkintapyyntö ei siten automaattisesti johda esitutkintaan tai siihen, että jo aloitettu esitutkinta suoritetaan loppuun ja saatetaan syyttäjän syyteharkintaan. Asianosainen ei myöskään voi määrätä, mitä tutkintatoimenpiteitä poliisin tulee suorittaa tai miten poliisin tulee tutkintansa kohdistaa.

Asiassa voidaan suorittaa puhutteluja ja muuta alustavaa tutkintaa, jotta saadaan tarpeeksi tietoa esitutkintakynnyksen ylittymistä koskevan harkinnan pohjaksi. Puheena olevassa tapauksessa oli kuulusteltu tapahtumiin osallisena ollutta myyjää.

Esitutkinnan aloittamiskynnystä ei voida asettaa kovin korkealle harkittaessa esitutkintaan ryhtymistä. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei vaadita. Esitutkintalain tutkintakynnystä koskeva sanamuoto jättää esitutkinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle kuitenkin jossain määrin harkintavaltaa. Oikeusasiamies voi puuttua viranomaisten harkintavallan käyttöön vain jos harkintavallan rajat on ylitetty tai sitä muutoin on käytetty väärin. Käytettävissäni olleen aineiston perusteella katson, ettei asiassa ole ilmennyt aihetta epäillä mitään tähän viittaavaa. Tämän vuoksi kirjoitus ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiini.

3.1.2

Tutkinnan lopettamispäätöksen perustelut

Asiaa selvitettyä huomioni on eräiltä osin kiinnittynyt tutkinnanjohtajan puheena olevassa Halpa- Hallin tapauksessa tekemän päätöksen perusteluihin. Niissä oli todettu muun muassa seuraavaa: "Vieraasta kulttuurista peräisin olevalle henkilölle saattaa olla vaikeaa ymmärtää, että paikallisessa päivittäistavaramyymälässä on myynninedistämistarkoituksessa tarjolla maistiaisista ---". Edelleen päätöksessä todettiin seuraavaa: "Näitä maistiaisista ei ole tarkoitettu vähävaraisten ruokahuolloksi." Vielä päätöksessä todettiin seuraavaa: "Se seikka, että lapsi nälkäänsä ottaa tällaisia esittelytuotteita, on sinällään ymmärrettävää ---".

Pyysin selvitystä erityisesti siitä, mihin tutkinnanjohtajan arvio kantelijan perheen varallisuusasemasta oli perustunut.

Tutkinnanjohtajana asiassa toimineen rikoskomisarion selvityksen mukaan päätöksen perustelujen viimeksi mainitussa osuudessa oli ollut kyse poliisilain 2 §:n mukaisesta neuvovasta osuudesta. Kyseisessä säännöksessä säädetään

poliisin toiminnan yleisistä periaatteista. Sen 3 momentin mukaan poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Edelleen rikoskomisario totesi, että hänen toimittuaan yli viiden vuoden ajan rauhanturvatehtävissä eri puolilla hänellä oli tiedossaan, että joissakin heikomman sosiaaliturvan maissa kauppaliikkeet sijoittavat yli-ikäisiä tuotteita vähäosaisten saataville. Rikoskomisario oli selvityksensä mukaan neuvoillaan pyrkinyt yleisellä tasolla ohjaamaan vieraasta kulttuurista olevia suomalaisessa yhteisössä toimimiseen, jotta vastaisuudessa osattaisiin välttyä vastaavilta ristiriidoilta. Kantelijan perheen varallisuusasemasta rikoskomisario kiisti lausuneensa päätöksessä mitään, eikä hän siitä kertomansa mukaan mitään tiennytkään. Vielä rikoskomisario totesi omiin kasvattajan kokemuksiinsa viitaten, että lapsilla on nälkä useita kertoja päivässä ravitsemustasosta riippumatta eikä se ole vain joihinkin sosiaaliryhmiin rajoittuva ominaisuus.

Perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattuun oikeuteen saada asia asianmukaisesti käsitellyksi kuuluu myös kielenkäytön asianmukaisuus. Virkakielen tulee olla asiallista ja sävyltään mahdollisimman neutraalia. Kielenkäytön asiallisuus merkitsee, ettei asiakkaaseen kohdisteta loukkaavia tai väheksyviä sanontoja. Asiallisilla ja neutraaleilla ilmaisuilla voidaan parhaiten välttää väärinkäsityksien syntyminen.

Mielestäni rikoskomisarion päätöksen perustelut eivät kaikilta osin olleet onnistuneet parhaalla mahdollisella tavalla vaan jättävät sijaa arvostelulle. Edellä siteeratuista kohdista voi nimittäin väistämättä jäädä virheellinen käsitys päätöksentekijän asennoitumisesta asianomistajaan kyseisessä yksittäistapauksessa, ja ne voivat synnyttää mielikuvan jopa vähättelevästä suhtautumisesta kantelijan ja hänen perheensä sosiaaliseen tai taloudelliseen asemaan. Rikoskomisarion tavoittelema neuvonnallinen ulottuvuus olisi mielestäni ollut vaivatta saavutettavissa ilman kyseisiä ilmaisujakin asiasisällön siitä lainkaan kärsimättä.

Johtopäätökseni on, että rikoskomisarion tarkoitus antaa yleisellä tasolla neuvoja kaupassa tarjolla olevien myyninedistämistuotteiden tarkoituksesta ja niiden käytöstä oli ollut sinänsä vilpittö. Tämän vuoksi ja kun asiassa ei muutenkaan ole aihetta epäillä, että hänen suhtautumisensa kantelijaan tai muihinkaan toisesta kulttuurista tulleisiin henkilöihin olisi jollakin tavoin kielteinen tai asenteellinen, en katso aiheelliseksi ryhtyä enempiin toimenpiteisiin kuin että kiinnitän rikoskomisarion huomiota vastaisen varalle perustuslain 21 §:n virkakielelle asettamiin vaatimuksiin.

3.2

Poliisin menettely ravintoloiden ikkunoiden rikkomisen tutkinnan yhteydessä vuonna 2004

3.2.1

Kantelijan ravintolan ikkunoiden rikkomisen tutkinta

Kantelija oli tyytymätön poliisin toimintaan ensinnäkin siksi, ettei poliisi ollut hänen mielestään tehnyt mitään yllä mainitun asian tutkimiseksi, vaikka kantelija oli kertomansa mukaan nähnyt ikkunan rikkojan ja ilmoittanut tämän nimen poliisille.

Tänne hankitusta asiaa koskevasta poliisin esitutkinta-aineistosta ilmenee, että asiassa oli toimitettu esitutkinta ja että se oli toimitettu syyttäjälle syyteharkintaan. Kokkolan käräjäoikeus oli sittemmin antanut asiassa tuomion, jolla vastaaja oli tuomittu vahingonteosta sakkorangaistukseen.

Edellä todetun perusteella ja esitutkintakynnystä koskevasta harkinnasta kohdassa 3.1.1 esittämiini näkökohtiin viitaten katson, ettei poliisi ollut laiminlyönyt esitutkintalain 2 §:ssä säädettyä velvoitetta toimittaa esitutkinta. Tämän vuoksi kirjoitus ei tältä osin anna aiheutta toimenpiteisiin.

3.2.2

Eräiden muiden ravintoloiden ikkunoiden rikkomisen tutkinta

Toiseksi kantelija oli tyytymätön poliisin toimintaan sen johdosta, että poliisi oli epäillyt hänen veljeään eräiden muiden ravintoloiden ikkunoiden rikkomisesta.

Tänne on hankittu jäljennökset asiaa koskevasta esitutkintapöytäkirjasta liitteineen sekä asiaa koskevista tutkintailmoituksista. Kokkolan käräjäoikeus oli sittemmin katsonut kantelijan veljen syyllistyneen neljään vahingontekoon.

Koska käräjäoikeus on tuomiovaltaa käyttävänä riippumattomana tuomioistuimena asiassa esitettyä näyttöä arvioidessaan päätynyt siihen, että kantelijan veli oli syyllistynyt niihin tekoihin, joihin poliisi oli hänen esitutkinnassa epäillyt syyllistyneen, en katso ilmenneen aiheutta epäillä poliisin käyttäneen harkintavaltaansa väärin tutkintakynnyksen ylittymistä arvioidessaan.

Totean myös, että tuomitulla on ollut niin halutessaan mahdollisuus saattaa käräjäoikeuden ratkaisu – mukaan lukien näytön arvioinnin oikeellisuus – säännönmukaisessa muutoksenhaussa hovioikeuden tutkittavaksi. Oikeusasiamies sitä vastoin ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt tätä harkintavaltaa, jos harkintavaltaa ei ole ylitetty tai käytetty väärin. Oikeusasiamies ei myöskään voi muuttaa tai kumota viranomaisten tai tuomioistuinten ratkaisuja.

Edellä todetuista syistä kirjoitus ei tältä osin anna aiheutta toimenpiteisiin.

3.3

Kokkolan käräjäoikeuden menettely

Kantelija ilmaisi tyytymättömyytensä myös Kokkolan käräjäoikeuden menettelyyn. Hänen kertomansa mukaan häntä oli eräässä istunnossa haukuttu ja hänet oli poistettu oikeussalista.

Tältä osin totean, että kantelija ei ollut kirjoituksessaan lähemmin yksilöinyt, millä tavoin ja kuka tarkkaan ottaen olisi puhutellut häntä epäasianmukaisesti. Tämän vuoksi asiaa ei tältä osin ole mahdollista ryhtyä enemmälti tutkimaan.

Mitä tulee kantelijan kertomaan mahdolliseen salista poistamiseen, totean ensinnäkin yleisellä tasolla, että oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 §:n mukaan oikeuden puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista istunnossa. Hänen tulee sen vuoksi keskeyttää sopimaton lausuma ja oikaista jokaista, joka käyttäytyy häiritsevästi tai asiattomasti. Jollei puheenjohtajan määräyksiä noudateta, poistettakoon tottelematon oikeussalista.

Olennaista asian arvioinnissa on nähdäkseni nyt kuitenkin se, että kantelijaa oli istunnon pöytäkirjan mukaan kuultu asiassa todistajana. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 a §:n 2 momentin mukaan henkilö, joka on nimetty todistajaksi, ei nimittäin saa olla saapuvilla asian käsittelyssä enempää kuin todistajana kuulusteleminen vaatii. Todistelun päätyttyä todistaja on siten velvollinen poistumaan istuntosalista.

Johtopäätökseni on, ettei kantelijan kirjoituksen ja käytettävissäni olleen aineiston perusteella ole aihetta epäillä, että käräjäoikeuden istunnossa olisi menetelty toimenpiteitani edellyttävällä tavalla lainvastaisesti. Tämän vuoksi kirjoitus ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiini.

3.4

Muut kantelussa esitetyt asiat

Mitä tulee muihin kuin edellä kohdassa 3.2 käsiteltyihin kantelijan ravintolaan kohdistuneisiin vahingontekoihin, totean kantelijan kirjeen olevan niin yksilöimätön, ettei sitä ole mahdollista ryhtyä tutkimaan kanteluna. Totean kuitenkin kantelijan kannalleen tästä aihepiiristä jo aiemmin sekä Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastoon että sisäasiainministeriön poliisiosastoon. Kantelut eivät antaneet aihetta kyseisten poliisin laillisuusvalvojen toimenpiteisiin. Tähän nähden en katso tarpeelliseksi pyytää kantelijaa täydentämään kirjoitustaan enkä aiheelliseksi ryhtyä muihinkaan toimenpiteisiin asian enemmäksi selvittämiseksi.

Mitä taas tulee kantelijan kertomiin tapahtumiin vuosilta 1996, 1997 ja 1999 totean, että en ryhdy niitä tutkimaan. Tämä johtuu siitä, että eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan yli viisi vuotta vanhaa asiaa ei tutkita, ellei siihen ole erityistä syytä.

Laissa ei ole määritelty, mitä tarkoitetaan sellaisella erityisellä syyllä, joka oikeuttaa oikeusasiamiehen käsittelemään yli viisi vuotta vanhaa asiaa. Oikeusasiamies harkitsee sitä kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Asian laatu ja oikeusasiamiehen mahdollisuudet puuttua asiaan sekä kantelijan käytössä olevat muut oikeussuojakeinot vaikuttavat harkintaan. Merkitystä on myös mahdollisella syyteoikeuden vanhentumisella.

Mainittujen asioiden osalta katson, että kantelun tutkimiseen ei ole ilmennyt laissa tarkoitettua erityistä syytä.

Mitä tulee tapahtumaan vuodelta 2000 eli kantelijan tyytymättömyyteen siihen tapaan, jolla poliisi oli kirjannut tapahtumat esitutkintapöytäkirjaan, totean, että kantelija ei yksilöinyt esimerkiksi tapahtuma-aikaa eikä sitä, keihin kohdistuneesta pahoinpitelystä tuolloin oli ollut kyse. Tältä osin kantelijalla on niin halutessaan mahdollisuus ottaa minuun uudelleen yhteyttä täydentämällä kirjoitustaan. Korostan kuitenkin tässäkin yhteydessä sitä, että yli viisi vuotta vanhoja asioita oikeusasiamies ei ilman erityistä syytä tutki.

Muilta osin kantelijan kirjoitus on niin ikään siinä määrin yksilöimätön, ettei sitä ole mahdollista ryhtyä tutkimaan kanteluna.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.2 esittämäni käsityksen rikoskomisarion tietoon lähettämällä hänelle jäljennöksen tästä päätöksestä. Samalla lähetän päätöksen tiedoksi Kokkolan poliisipäällikölle.